

פרק ו'

שיעורים לדוגמא

לשם הדגמת השיטה המוצעת בפרקים הקודמים נתונים בזה שיעורים לדוגמא מתוך שלוש ההצעות. שבתוכנית הלימודים לכיתה ו'. כל שיעור מקיף סוגיא, ולימודו מצריך בערך משתיים עד ארבע שעות בכיתה. בראשית השעור בא מבנה הסוגיא והמבנה המתודי שלה, ובסופו — עבודת בית (עבודה עצמית).

בדרך כלל יש בכל שיעור מהבאים חדוש לגבי האחרים, אם במבנה המתודי או באמצעים המתודיים שבו.

השיעורים הם בסוגיות דלהלן:

- (1) בבא קמא, דף נ"ו ע"ב "שומר אבידה"
- (2) בבא קמא, דף פ"ו ע"א "בשת — הכל לפי המבייש והמתבייש"
- (3) בבא מציעא, דף ל"ה ע"א "שומא הדר"
- (4) בבא מציעא, דף ע"ה ע"ב "השוכר את האומנין"
- (5) מגילה, דף ב' ע"ב "כרכים המוקפים חומה"
- (6) מגילה, דף י"ט ע"ב "הכל כשרין לקרוא את המגלה".

שיעור לדוגמא

בסוגיא "שומר אבידה" — ב"ק, דף נ"ו ע"ב
מ"איתמר" עד סוף דף נ"ז ע"א.

מבנה הסוגיא:

- (1) המחלוקת בין רבה ורב יוסף
- (2) שתי הקושיות של רב יוסף על רבה ותשובותיו של רבה
- (3) קושיית רבה על רב יוסף ותשובתו של רב יוסף, קושיית אביי עליו ותשובה על הקושייא הזאת.

המבנה המתודי:

- (1) שיחת הכנה
 - (2) בירור המחלוקת בין רבה ורב יוסף ונימוקיהם (תרגום וביאור ע"י התלמידים בעזרת המורה)
 - (3) בירור הקושיות של רב יוסף ותשובות של רבה כנ"ל
 - (4) בירור הקושיות של רבה על רב יוסף ותשובתו של רב יוסף
 - (5) בירור קושיית אביי על רב יוסף ותשובתו של רב יוסף
 - (6) סיכום בעזרת טבלה
 - (7) שאלות חזרה וסיכום.
- את המלים הארמיות הקשות יש לרשום לפני השעור על הלוח.

(1) שיחת הכנה

- מ. עיינו בספר דברים, פרק כ"ב פסוקים א' - ב'. כמה דנים הפסוקים האלה?
 ת. בהשבת אבידה.
 מ. מה נאמר בפסוק הראשון?
 ת. שאסור להתעלם מאבידה ויש להשיבה.
 מ. ומה אומר פסוק ב'?
 ת. "ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו אל תוך ביתך".
 מ. מה מלמדות אותנו המלים "ואספתו אל תוך ביתך"?
 ת. שחייב המוצא להחזיק את האבידה בביתו.
 מ. ועד מתי תהיה שם האבידה?
 ת. "עד דרוש אחיך אותו". תישאר שם עד שיבואו וידרשו אותה.
 מ. מה אתם חושבים: למה צריך המוצא לאסוף את האבידה לתוך ביתו — מדוע אין לו להשאירה בחוץ, במקום שהוא מצאה?
 ת. (בהדרגת המורה, אם זה יהיה נחוץ) בבית היא תהיה נשמרת, כדי שלא יקחו אותה לעצמם אנשים רעים, או עובדי כוכבים.
 מ. זאת אומרת, על מוצא האבידה לשמור על האבידה בביתו. בוודאי כבר למדתם שישנם סוגים אחדים של שומרים. מהם?
 ת. שומר חנם, שומר שכר ושואל.
 מ. לאיזה סוג שייך שומר האבידה? בענין זה תעסוק הסוגיא שלנו.

(2) בירור המחלוקת בין רבה ורב יוסף ונימוקיהם

- מ. קראו מ"איתמר" עד "כשומר שכר דמי" והסבירו!
 ת. (קורא ומבאר) נאמר (מאמר של אמוראים): שומר אבידה, רבה אומר שהוא כשומר חנם, רב יוסף אומר שהוא כשומר שכר.
 מ. מיהו שומר אבידה? (עיינו ברש"י, ד"ה "שומר אבידה").
 ת. אדם שמצא אבידה ואינו יודע מי בעליה, והכניסה לתוך ביתו, כמצוות התורה ("ואספתו אל תוך ביתך").
 מ. מהן דיעותיהם של רבה ורב יוסף בדין שומר אבידה?
 ת. רבה אומר שהוא כשומר חנם, ורב יוסף — שהוא כשומר שכר.
 מ. מה בין שומר חנם לשומר שכר?
 ת. שומר חנם פטור במקרה של גניבה ואבידה, ואילו שומר שכר חייב על גניבה ואבידה.
 מ. אימתי חייב בגניבה ואבידה אפילו שומר חנם?
 ת. אם נגנבה ואבדה ע"י פשיעה, היינו אם לא שמר כדרך השומרים.
 מ. מהי דרך השומרים בשמירה על בהמה?
 ת. לנעול בפניה כראוי.
 מ. מה זה כראוי? עיינו בריש פרק הכונס ומצאו את פירוש המלה "כראוי".
 ת. היינו בבלת שיכולה לעמוד ברוח מצוייה.

הערה: אם תתעורר ע"י התלמידים השאלה, מהי "דרך השומרים" ביחס לחפצים אחרים, על המורה להסביר, כי דרך השומרים בשמירת חפצים אחרים — מחוץ לבעלי חיים — היא שונה, בהתאם לטיב החפץ ולתנאי המקום והזמן. ישנם חפצים, שדרך שמירתם היא להניח בחצר, כגון חבילות פשתן גדולות, וישנם כאלה שדרך שמירתם היא להניח בבית, כגון שמלה וטלית, או כתיבה נעולה, כגון

כלי כסף וכלי זהב (היינו בגדים שנעשו מחוטי כסף או זהב), מטבעות כסף וזהב ואבנים טובות צריך היה בתקופת התלמוד, כאשר הבתים היו רעועים, להטמין בקרקע — בזמננו אין צורך בכך, ודי לשמרם בארון סגור.

- מ. מה תהיינה, בהתאם לכך, תוצאות המחלוקת בין רבה ורב יוסף?
- ת. רבה יפטור את שומר האבידה במקרה שנגנבה או שאבדה, ואילו רב יוסף יחייב אותו לשלם.
- מ. איזו דיעה נראית, לכאורה, יותר?
- ת. דעת רבה, שהרי אין המוצא נוטל שום שכר על שמירת האבידה.
- מ. קראו את נימוקו של רבה ותרגמו.
- ת. (קורא ומתרגם) רבה אמר כשומר חנם דומה: איזו הנאה באה לו?
- מ. מיהו הנקרא שומר חנם?
- ת. אדם השומר כליו (רכושו) של חברו ללא נטילת שכר וללא הנאה אחרת לעצמו.
- מ. ושומר אבידה?
- ת. אף הוא אינו נוטל שכר ואין לו שום הנאה משמירת האבידה, לפיכך דינו כשומר חנם.
- מ. אם כן, מהו טעמו של רב יוסף? קראו עד "הוי כשומר שכר" ותרגמו.
- ת. (מתרגם) רב יוסף אמר כשומר שכר דומה. באותה הנאה שאינו צריך לתת לעני פת הריהו כשומר שכר.
- מ. מהו, איפוא, השכר שנוטל שומר האבידה?
- ת. שאינו צריך לתת פת לעני.
- מ. מפני מה אינו צריך לתת פת לעני? עיינו ברשי, ד"ה "דלא בעי למיתב".
- ת. (ברשי"י) שהעוסק במצווה פטור מן המצווה, מ"ובלכתך בדרך" נפקא לן (יוצא לנו, לומדים אנו) דבר זה, שהעוסק במצווה פטור ממצווה אחרת. למדנו בגמרא בסוכה מהכתוב בקריאת שמע: "בשבתך בביתך ובלכתך בדרך" אתה חייב בקריאת שמע, ולא כשאתה עוסק במצווה.
- מ. מיהו העוסק במצווה?
- ת. שומר האבידה עוסק במצוות השבת אבידה.
- מ. ומאיזו מצווה הוא פטור?
- ת. הוא פטור ממצוות צדקה, משום שהוא עוסק באותו זמן במצווה אחרת — מצוות שמירת אבידה.
- מ. התוספות מעירים כאן (בכיתה מתקדמת אפשר לתת לתלמידים לקרוא בעצמם בתוספות ד"ה "בה היא הנאה" עד "ועוד" ולהסביר את הענין הזה), שהכוונה היא לאדם בשעה שהוא מתעסק באבידה, שלא תתקלקל, כגון מתעסק בכסות — לנערה, בבהמה — להשקותה, וכדומה, ואינו יכול לקיים את שתי המצוות בבת אחת. נסכם עתה את נימוקו של רב יוסף.
- ת. מאחר ששומר האבידה פטור בזמן התעסקו באבידה מלתת פת לעני, הריהו משתכר משהו ע"י שמירת האבידה, ולכן הוא נחשב כשומר שכר.
- מ. ויש המפרשים אחרת את נימוקו של רב יוסף. (קורא בגמרא, מתרגם ומבאר). יש מפרשים כך: רב יוסף אמר כשומר שכר דומה (שומר האבידה), מכיוון שהקב"ה שעבדו בעל כרחו — כשומר שכר הוא דומה. כלומר: מכיוון שזוהי פקודת מלכו של עולם, יש לקיים את המצווה בשלמות ולשמור את האבידה שמירה מעולה.

- (3) בירור הקושיות של רב יוסף והתשובות של רבה
- מ. קראו עד "חייב באחריותה" והסבירו בעזרת רש"י.
- ת. הקשה רב יוסף לרבה (למדנו בברייתא): החזיר את האבידה למקום שיראנה בעליה — אינו חייב לטפל בה, נגנבה או אבדה — חייב באחריותה.
- מ. הסיפא של הברייתא איננה ברורה, מדוע?
- ת. לא כתוב מהיכן נגנבה או אבדה.
- מ. נכון. ייתכן לפרש זאת בשתי דרכים; כיצד?
- ת. אפשר לפרש שנגנבה מביית המוצא, ואפשר לפרש שנגנבה ממקום שהחזירה המוצא.
- מ. קראו בגמרא את המשך הקושיא.
- ת. (מתרגם) מה (פירוש) נגנבה או אבדה? (הרי המובן הוא) נגנבה מביתו ואבדה מביתו — האם לא כן?
- מ. מיהו המפרש כך את הברייתא?
- ת. רב יוסף, הסובר ששומר אבידה כשומר שכר דמי וחייב על גניבה ואבידה.
- מ. ומכאן תהא קושיא למי?
- ת. לרבה, הפוטר בגניבה ואבידה.
- מ. נקרא את תירוצו של רבה "לא! ממקום שהחזירה". כאן מדובר כשנגנבה או אבדה ממקום שהחזירה — רק אז יהא חייב המוצא, אבל בנגנבה מבית המוצא?
- ת. יהא פטור, כדעת רבה.
- מ. עתה נקרא את הברייתא מחדש, לפי הסבר רבה.
- ת. (קורא) החזירה למקום שיראנה בעליה אינו חייב לטפל בה, נגנבה או אבדה מאותו מקום חייב באחריותה.
- מ. מהו הקושי בהסבר זה?
- ת. הרישא פוטרת את המוצא מלטפל באבידה כשהחזירה למקום שיראנה בעליה, ואילו הסיפא מחייבת אותו כשנגנבה או אבדה ממקום זה.
- מ. וזוהי שאלת הגמרא "והא קתני אינו חייב לטפל בה?" והרי למדנו ברישא שאינו חייב לטפל בה, ומדוע כתוב בסיפא שהוא חייב כשנגנבה או שאבדה? אמר ליה — תשובת רבה היא (קורא ומבאר): כאן (בסיפא) כמה מדובר? בשהחזירה בצהריים, ושתי הלכות (ביחס להשבה) שנה, כאן, וכך שנה: (א) החזירה שחרית למקום שיראנה ובשחרית מצוי הבעל, שנכנס ויוצא במקום זה ורואה אותה, אינו חייב לטפל בה. (ב) החזירה בצהריים למקום שיראנה, ובצהריים אינו מצוי הבעל (הבעל בביתו) שיצא ויכנס, ואינו רואה אותה — ונגנבה או שאבדה, חייב באחריותה. מה השיג רבה ע"י ביאור זה?
- ת. שאין המדובר כאן בנגנבה מבית המוצא, ולא תהא קושיא עליו.
- מ. ועל מה מדברת הברייתא בשני חלקיה?
- ת. על החזרת האבידה ע"י המוצא למקום שיראנה הבעל.
- מ. מה בין הרישא לסיפא?
- ת. הרישא מדברת על החזרת האבידה בבוקר, כשהבעל מסתובב באותו מקום ורואה את אבידתו, והסיפא מדברת על החזרת האבידה בצהריים.
- מ. מדוע אין הבעל מצוי בביתו בצהריים? עיינו ברש"י, ד"ה שחרית.

- ת. (קורא) שחרית שכיח (מצוי) איניש (אדם) בביתו, אבל בצהריים מצוי בשדה.
 מ. מדוע חייב המוצא באחריותה כשהחזיר בצהריים? עיינו בתוספות, ד"ה "לא, ממקום שהחזירה".
- ת. אם החזיר בצהריים אין הבעל יודע על כך, והמוצא לא קיים את חובתו "השב תשיבם", ואפילו רבה מודה שחייב לשלם, לפי ש פ ש ע באבידה.
 מ. רב יוסף מביא עתה את המשך ברייתא זו (עייני תוס', ד"ה "לעולם הוא"), כדי להוכיח את צדקת דעתו. קראו מ"איתיביה" עד "כש"ש דמי", תרגמו ובארו.
 ת. הקשה לו (רב יוסף לרבה): לעולם הוא (המוצא) חייב (באחריות) עד שיחזירנה לרשותו. מה (מהי הכוונה) "לעולם"? אפילו נגנבה או נאבדה מביתו (של המוצא), האם לא כן? שמע מינה (מברייתא זו) כשומר שכר הוא דומה.
- מ. איך מוכיח, איפוא, רב יוסף, שגם אם נגנבה מביתו (של המוצא) הוא חייב?
 ת. כי כתוב בברייתא "לעולם הוא חייב". המלה לעולם באה לרבות את ביתו של המוצא.
 מ. מפני מה לא נוכל לבאר שהכוונה היא למקום שיראה בעליה, אלא שהחזירה בצהריים?
 ת. דין זה כבר שמענו בחלקה הראשון של הברייתא, והלכה זו באה להוסיף (לעולם הוא חייב). מה היא מרבה, איפוא, ומחדשת? בוודאי ביתו של המוצא.
 מ. קראו את תירוצו של רבה עד "נטירותא יתירתא" ותרגמו.
 ת. אמר לו (רבה): מודה אני לך בבעלי חיים, מכיוון שתפסו אותם בפסיעות חוץ (שרגילים הם לצאת), זקוקים הם לשמירה יתרה.
 מ. עיינו ברש"י, ד"ה "מודינא לך", מדוע מודה רבה לרב יוסף בבע"ח?
 ת. (קורא) מודינא לך באבידת בע"ח, דחייב המוצא בגניבה ואבידה, ולא משום שכר מצווה, אלא משום דגניבה ואבידה דידהו (שלהם) פשיעותא היא (פשיעה היא).
 מ. מדוע שונים בע"ח מחפץ דומם, ועליהם חייב אפילו בגניבה ואבידה? המשיכו ברש"י, ד"ה "דכאן".
- ת. (קורא) כיון שראה שמלומדות הן לצאת, בעי (צריך) נטירותא יתירתא (שמירה יתרה), ואפילו הוי שומר חנם — חייב, אבל שומר אבידה דמטלטלי (של מטלטלין) פטור מגניבה ואבידה.
 מ. רבה מבדיל בין שני סוגי אבידה, כיצד?
 ת. (א) בע"ח צריכים שמירה יתרה לפי שרגילים הם ללכת ולא הסתגלו לביתו של המוצא, ואם לא ישמרם שמירה יתרה ע"י קשירה או הכנסה לרפת ולדיר — פושע הוא לגביהם. (ב) כלים — די שיגחם בביתו.
 מ. מדוע לא תהא עתה קושיא על רבה מ"לעולם הוא חייב באחריותם", ששמע אפילו מבית המוצא?
 ת. כי הלכה זו עוסקת בבע"ח שעליהם חייב, כמו שהסברנו.
- (4) בירור הקושיות של רבה על רב יוסף ותשובותיו של רב יוסף
 מ. עתה מביא רבה ברייתא, כדי להוכיח את צדקת דעתו. קראו עד "מכל מקום" ובארו.
 ת. הקשה רבה לרב יוסף "השב", אין לי אלא לביתו, אין להבין אחרת אלא שעליו להחזיר את האבידה לביתו ממש; לגינתו ולחורבתו מנין (שיכול להחזיר את האבידה)? תלמוד לומר "תשיבם" — מכל מקום.
 מ. אילו מלים בתורה דורשת ברייתא זו?

- ת. "השב תשיבם לאחידך", שנאמרו במצוות השבת אבידה בפרשת כי תצא.
- מ. מה לומדים ממלת "השב"? עיינו ברש"י, ד"ה "השב".
- ת. השבה מעלייתא (טובה) משמע.
- מ. איוו היא השבה טובה, לדעתכם?
- ת. השבה לביתו של הבעלים.
- מ. מה לומדים מ"תשיבם"?
- ת. שאפשר להחזיר גם לגינתו ולחורבתו.
- מ. אסביר לכם, איך לומדים זאת. השיבם "מכל מקום" — בכל אופן שהוא. המלה "תשיבם" שנכתבה בתורה היא, לכאורה, מיותרת, שהרי כבר כתוב "השב", ע"כ לומדים ממנה שרשאי הוא להחזיר לרשות הבעל אע"פ שאין זה ביתו, אלא גינתו וחורבתו. מכיוון שזוהי רשותו של הבעל, קיים המוצא מצוות השבה.
- עתה תברר הגמרא, באיוו גינה וחורבה מדובר כאן. קראו עד "כש"ח דמי", תרגמו ובארו.
- ת. מה (מהי הכוונה) "לגינתו ולחורבתו"? אם נאמר לגינתו המשתמרת ולחורבתו המשתמרת, היינו (זה אותו הדבר כמו) ביתו? אלא פשיטא (בוודאי) לגינתו שאינה משתמרת ולחורבתו שאינה משתמרת, שמע מינה כשומר חנם דומה (מחזיר אבידה) איך מוכיח רבה שמדובר כאן בגינה וחורבה שאינן משתמרות?
- ת. ע"י כך שגינה המשתמרת הרי זה כמו בית, ואין צורך לכתוב "תשיבם" לרבות גינה וחורבה המשתמרות, אחר שכבר נאמר "השב" — לביתו.
- מ. יוצא, איפוא, שאפשר להחזיר אבידה לגינה ולחורבה של הבעלים, אפילו אם הן אינן משתמרות. איך אפשר להסיק מכאן, ששומר אבידה הוא כמו שומר חנם? קראו בתוספות, ד"ה "אלא לגינתו שאינה משתמרת".
- ת. (קוראים ומבארים) פירוש אלא ברוח מצויה, (היינו לגינתו שאינה משתמרת אלא ברוח מצויה, וברוח שאינה מצויה אינה משתמרת), ושמע מינה כשומר חנם דמי דכלתה (נגמרה שמירתו).
- מ. איך מסיקים התוספות ששומר אבידה הוא כשומר חנם ולא כשומר שכר?
- ת. אם שומר חנם הכניס את הבהמה למקום הסגור בדלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה, נגמרה שמירתו, היינו, הוא שמר כהלכה. אבל שומר שכר צריך לשמור על הבהמה במקום הנעול בדלת, שיכולה לעמוד גם ברוח בלתי מצויה, ולכן מחזיר האבידה, שמספיק לו להחזירה למקום הנשמר רק ברוח מצויה, הוא כשומר חנם.
- מ. על מי, איפוא, תהא קושיא מברייתא זאת?
- ת. על רב יוסף הסובר ששומר אבידה הוא כשומר שכר.
- מ. קראו להלן עד "אמר ליה אביי" את תשובתו של רב יוסף.
- ת. (קורא) א"ל (רב יוסף) לעולם (באמת תפרש) לגינתו המשתמרת ולחורבתו המשתמרת, וזה שקשה היה לך — היינו ביתו? משמיעים לנו שלא צריך דעת בעלים; כדעתו של רבי אלעזר שאמר הכל צריכים דעת בעלים חוץ מהשבת אבידה, שהתורה ריבתה הרבה השבות (כי כתוב: השב תשיבם — מכל מקום).
- מ. עיינו ברש"י, ד"ה "הכל צריכים דעת בעלים". מה זה "דעת בעלים"?
- ת. גונב או גוזל או אחד מארבעה שומרים שהחזירו — צריך הוא להודיע על כך לבעליה, ואם לא הודיע חייב המחזיר באחריותם.

- מ. נחזור לתשובתו של רב יוסף. במלים לגינתו וחורבתו הכוונה היא לגינתו המשתמרת ולחורבתו המשתמרת, ומהו החידוש שהוא משמיע לנו בזה? הרי זה כמו ביתו?
 ת. הוא משמיע לנו שלא צריך דעת בעלים, שהמחזיר אבידה אינו חייב להודיע לבעלים שהחזיר, ודי אם הניח את האבידה בגינה או בחורבה המשתמרות. (בניגוד לגונב וגוזל או לארבעה השומרים שהחזירו, שהם צריכים להודיע על כך לבעלים).
 מ. מדוע לא תהא לפי הסבר זה, קושיא על רב יוסף?
 ת. כי ההיתר להחזיר אינו לגינה שאינה משתמרת (אלא ברוח מצוייה) שיהא דינו כשומר חינם, אלא לגינה המשתמרת ודינו כשומר שכר.

(5) בירור קושיית אביי על רב יוסף ותשובתו של רב יוסף

- מ. עתה הקשה אביי לרב יוסף מתוך דברי ר' יוחנן. להבנת הדברים יש לדעת שכפל חייב לשלם לא רק גנב, אלא גם שומר חינו הטוען נגנבה ממני, אם הוא נשבע וע"י טענתו משחרר את עצמו מן התשלום. אולם שומר שכר, הטוען טענת גניבה והדבר נמצא אצלו, איננו צריך לשלם כפל, מפני שבטענתו הוא לא שיחרר את עצמו מלשלם. עיינו בגמרא ב"אמר ר' חייא בר אבא" עד "קרנא בעי שלומי", ועיינו ברש"י, ד"ה "קרנא בעי שלומי".
 ת. (קורא ומתרגם) אמר ליה אביי לרב יוסף: ואתה אינך סבור ששומר אבידה כש"ח דומה, והלא אמר ר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן: הטוען טענת גנב באבידה משלם תשלומי כפל. ואם יעלה על דעתך ששומר שכר הנהו, הרי צריך היה לשלם את הקרן (כאשר טען טענת גנב).
 מ. מה חידוש ר' חייא בר אבא בשם ר"י?
 ת. שומר אבידה, שאמר נגנבה ממנו, ונתברר שהוא גנבה, ישלם כפל כדין שומר פיקדון.
 מ. דין זה לא ייתכן לשיטת רב יוסף, כי לשיטתו, אם יאמר שומר האבידה: נגנבה ממני, מה יהא דינו?
 ת. יצטרך לשלם, כדין ש"ש שחייב בגניבה.
 מ. ואם ר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן מחייבו לשלם כפל בטענת גניבה, סימן שהוא סובר שדין שומר אבידה הוא?
 ת. כדין שומר חינו, הפטור בטענת גניבה.
 מ. עיינו בגמרא עד "לסטים מזויין גולן הוא" ועיינו ברש"י, ד"ה "טענת לסטים מזויין", קראו ובארו.
 ת. (קורא ומבאר) הכא במאי עסקינן — כאן במה מדובר? כגון שטוען טענת לסטים מזויין, כאשר שומר האבידה טען, שגנב מזויין לקח ממנו בחזקה את האבידה, וזהו אונס, ובאונס פטור אפילו שומר שכר, ואין איפוא ראייה מדברי ר' חייא בר אבא, ששומר אבידה הוא כשומר חינו.
 מ. עיינו בגמרא עד "איתביה" וברש"י, ד"ה "לסטים מזויין גולן הוא" וד"ה "גנב הוא".
 ת. אמר לו (אביי לרב יוסף) לסטים מזויין גולן הוא והמשתמש בטענה זו, אף על פי שפוטר בה את עצמו, איננו חייב כפל (אם הדבר נמצא אצלו), כי התורה מחייבת לשלם כפל רק את מי שטוען טענת גניבה. אמר לו (רב יוסף), אני אומר, מכיוון שלסטים מזויין מסתתר מאנשים, הוא גנב, ולכן טענת לסטים מזויין, שבה יכול גם שומר שכר לפטור את עצמו, טענת גניבה היא, ולכן הוא חייב לשלם כפל.

מ. נסכם עכשיו את הקושייא ואת התירוץ האחרונים. מהיכן הקשה אביי לרב יוסף?
 ת. מדברי ר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן שהטוען טענת גנב באבידה משלם כפל, ואילו
 היה ש"ש, היה חייב לשלם קרן, שהרי ש"ש חייב בגניבה ואבידה, וכפל על השומר
 לשלם רק אם הוא פוטר את עצמו בטענת גניבה.

ומה ענה רב יוסף על קושיית אביי?

ת. כאן מדובר ששומר האבידה טוען, שלסטים מזויין התנפל עליו, ובמקרה זה בית הדין
 פוטרין אותו מכיוון שאונס הוא, ואף ש"ש פטור במקרה של אונס. אבל כפל יתחייב
 לשלם (אם נשבע על טענתו הנ"ל), לפי שלסטים מזויין מסתתר מאנשים כגנב, ולכן
 זוהי טענת גניבה.

(6) עתה נסכם בטבלה את הברייתא ואת דברי ר' יוחנן שהובאו בגמרא כדי לסתור את
 דברי רבה ורב יוסף, ואת ההסברים שניתנו לדברים אלה ע"י רבה ורב יוסף.
 ראה הטבלה בעמוד 35.

(7) שאלות חזרה וסיכום

(השאלות 2, 7 הן למתקדמים)

1. היכן כתובה בתורה מצוות שמירת אבידה? העתק אותה.
2. מה ידוע לך על הטיפול במציאה שהמוצא חייב בו בזמן היותה אצלו (עיין באלו
 מציאות, דף כ"ט ע"ב במשנה).
3. מהו הדין לפי רבה ומהו הדין לפי רב יוסף בכל מקרה מהבאים: (א) אם המוצא
 פשע ולא שמר כראוי? (ב) אם האבידה נגנבה או אבדה שוב? (ג) אם אירע בה
 אונס (שריפה, שבי וכד').
 ערוך את תשובותיך בצורת טבלה כדלהלן:

שומר אבידה		
המקרה	הדין לפי רבה	הדין לפי רב יוסף
(א) פשע בה וכו'		
(ב)		

4. מהו נימוקו של רבה ששומר אבידה כש"ח דמי?
5. מהו נימוקו הראשון של רב יוסף ששומר אבידה כש"ש דמי?
6. מהו נימוקו השני של רב יוסף ששומר אבידה כש"ש דמי?
7. איזה משני הנימוקים נראה לך יותר? (למורה כדאי לדעת, שהגמרא מזכירה בכל
 מקום את הנימוק הראשון של רב יוסף "פרוטה דרב יוסף", וכן הרי"ף והרמב"ם).
8. הבא דוגמא מהמציאות לדין "העוסק במצווה פטור מן המצווה".
9. מאיזה פסוק שבתורה למדו חז"ל דין זה?
10. כיצד מפרש רב יוסף את הברייתא: נגנבה או אבדה חייב באחריותה?
 כיצד מפרש רבה את הברייתא: נגנבה או אבדה חייב באחריותה?
11. מה בין מחזיר אבידה למקום שיראנה בעליה — בשחרית, למחזירה בצעהריים?
 נמק את דבריך.

12. כיצד מפרש רב יוסף: לעולם הוא חייב עד שיחזירנה לרשותו. פרש ביחוד את המלים המודגשות.
13. כיצד מפרש רבה ברייתא זו?
14. מתי יהיה שומר אבידה כש"ת ומתי כש"ש — לפי פירושו הנ"ל של רבה?
15. מהי שמירה פחותה ומהי שמירה מעולה בבעלי חיים ובדוממים?
16. לשם מה כפלה התורה מצוות השבה: "השב תשיבם"?
17. כיצד הוכיח רבה ש"לגינתנו ולחורבתנו" הכוונה לגינה ולחורבה שאינן משתמרות?
18. איך תירץ רב יוסף את הקושייה מהברייתא הנ"ל על דעתו?
19. הסבר: הכל צריכין דעת בעלים.
20. איך יתואר שאדם שלא גנב ישלם תשלומי כפל?
21. איך יתואר ששומר אבידה ישלם תשלומי כפל?
22. איזו טענה, לפי רב יוסף, פוטרת ש"ש מתשלומים, ואם יתברר ששקר ונשבע — ישלם כפל?
23. סכם את המו"מ שבגמרא בטבלה בת ארבעה טורים: (א) דברי הברייתא או דברי ר' יוחנן (ב) המסקנה מהם (ג) על מי קשה? (ד) התירוץ.
24. פרש את ראשי התיבות: ש"ח, ש"ש, הב"ע, ש"מ, ת"ל, קמ"ל, ס"ד.
25. כתוב בלשון הגמרא: דומה, איזו הנאה באה לו? פת לעני, הרחמן (הקב"ה) שעבדו, כאן במה אנו עסוקים, שתיים (הלכות) שנה, ראה אותה, הקשה לו, הנני מודה לך, פסיעות בחוץ, אם יעלה על דעתך, קרן צריך לשלם.
26. תרגם: איתמר, דלא בעי למיתב, איכא הילכך, ושכיח דעייל ונפיק, נטירותא יתירתא, נקטי להו, ניגרא ברייתא, הכא במאי עסקינן, מיטמר מאינשי.

סוגיית שומר אבידה — הקושיות על רבה ורב יוסף ויישובן

ר"י (שומר אבידה כשומר שכר דמי)		רבה (שומר אבידה כשומר חנם דמי)		הברייתות ודברי ר' יוחנן
התירוץ ומובן הברייתא	הקושיא	התירוץ ומובן הברייתא	הקושיא	
נגנבה או אבדה מ־ בית המוצא — חייב באחריותה כ־ שומר שכר.		נגנבה או אבדה מ־ מקום שהחזירה.	נגנבה או אבדה — מ־ בית המוצא חייב באחריותה, הרי המוצא, שומר האבידה, הוא כשומר שכר. אם נגנבה או אבדה ממקום שהחזירה, הרי כתוב ב־ רישא: החזירה... אינו חייב לטפל בה!	(1) החזירה למקום שיראנה — אינו חייב לטפל בה. נגנבה או אבדה — חייב באחריותה.
לעולם — לרבות אם נגנבה מביתו, והוא חייב במקרה זה כ־ שומר שכר.		רק בבעלי חיים המ־ לומדים לצאת חייב הוא לשמור שמירה מעולה כשומר שכר, אבל באבידה אחרת דינו כדין שומר חנם.	לעולם — אפילו אם נגנבה מביתו, ולכן הרי הוא כשומר שכר, החייב ב־ גניבה.	(2) לעולם הוא חייב בה.
לגיתו ולחורבתו ה־ משתמרת גם ברוח בלתי מצוייה, שזהו כמו ביתו, אלא בא להשמיענו, שאין צ־ ריך דעת בעלים, תשיבם—מכל מקום, אפילו בלי דעת בעלים.	אם שומר האבידה אינו מחוייב לשמור שמירה מעולה, הרי הוא כשומר חנם דמי?	הכונה — לגיתו ול־ חורבתו המשתמרת ברוח מצוייה בלבד, היינו דינו כדין שומר חנם.		(3) השב — לביתו, תשיבם — אפילו ל־ גיתו ולחורבתו ש־ אינן משתמרות היינו משתמרות היינו (ביתו).
כאן מדובר כשהוא טוען טענת לסטים מזויין, שזהו אונס. וגם שומר שכר פטור בטענה זו, אבל לסטים מזויין מסתתר מאנשים ונ־ חשב כגנב, ולכן זוהי טענת גניבה.	אם בטענת גניבה פטור שומר אבידה מלשלם, הרי הוא כ־ שומר חנם?	התורה מחייבת בכ־ פל את הטוען טענת גניבה רק במקרה שהטענה הזאת פו־רת אותו מלשלם, ורק שומר חנם פ־טור מלשלם בטענת גניבה.		(4) הטוען טענת גנב באבידה חייב כפל.

שיעור לדוגמא

בסוגיא "הכל לפי המבייש" — בבא קמא, פרק החובל,
דף פ"ו ע"א, מ"מני מתניתין" עד המשנה הבאה

מבנה הסוגיא

קטע ראשון מ"מני מתניתין" עד "אלא מחוורתא מתני' ר"ש היא"
קטע שני מ"מאן תנא להא" עד "דמכלמו ליה ומיכלם"

המבנה המתודי

- (1) שיחת הכנה
 - (2) קריאת הקטע הראשון והסברתו ע"י התלמידים אחרי עיון ברש"י, (בהדרכת המורה, אם תהא נחוצה)
 - (3) חזרה על הקטע הנ"ל בעזרת תרשים על הלוח
 - (4) קריאת הקטע השני והסברתו ע"י התלמידים אחרי עיון ברש"י (בהדרכת המורה, אם תהא נחוצה)
 - (5) חזרה על הקטע השני בעזרת תרשים על הלוח
 - (6) שאלות ועבודות
- את המלים הארמיות הקשות וביאורן יש לרשום על הלוח לפני השעור.

(1) שיחת הכנה

- מ. בכמה תשלומים מחייבת משנתנו את החובל בחברו?
- ת. בחמישה תשלומין: נזק, צער, ריפוי, שבת, בושת.
- מ. כיצד שמין נזק?
- ת. כאילו הוא עבד הנמכר בשוק, ושמין כמה היה יפה לפני החבלה וכמה הוא יפה אחריה.
- מ. כיצד שמין צער?
- ת. שמין כמה רוצה ליתן אדם שידו מוכתבת למלכות שיטלו את ידו לא בסייף אלא בסם.
- מ. ריפוי כיצד?
- ת. הוצאות ריפוי, היינו שכר רופאים ודמי רפואות.
- מ. ושבת?
- ת. משלמים לו כל ימי חליו כלשומר קישואים (מלאכה קלה).
- מ. ובושת כיצד?
- ת. הכל לפי המבייש והמתבייש.
- מ. מהו הפירוש: הכל לפי המבייש? עיינו ברש"י ראש פרק החובל.
- ת. אדם קל שבייש בושתו מרובה.
- מ. אסביר לכם את הסיבה לכך.

המבייש את חברו שואף להוריד את כבוד המבוייש למטה מכבודו הוא, ואם המבייש הוא אדם קל, היינו מבוזה ע"י אחרים, הרי ירידת הכבוד שהוא רוצה לגרום לחברו היא גדולה יותר מאשר היתה, לו היה המבייש אדם מכובד או אפילו בינוני. ומה פירוש "המתבייש"? עיינו ברש"י על המשנה.

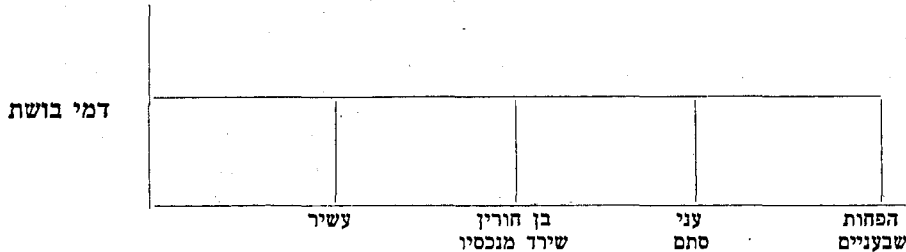
ת. אדם חשוב שנתבייש, בושתו מרובה.

(2) קריאת הקטע הראשון והסברתו ע"י התלמידים

- מ. הגמרא משווה את הנאמר במשנתנו עם הנאמר בברייתא (לפי גירסת רש"ל) בדין זה. קראו עד "כפחותים שבהם" ובעזרת תרגום המלים הקשות שעל הלוח נשתדל להבין את הנאמר בגמרא. מהי שאלת הגמרא?
- ת. מני מתניתין — כמי משנתנו? כאיזה תנא?
- מ. מי הם התנאים שדיעותיהם מובאות בברייתא?
- ת. ר' מאיר, ר' יהודה ור' שמעון.
- מ. מהי דעת ר' מאיר?
- ת. וכולם רואים אותם כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם, שהם בני אברהם, יצחק ויעקב.
- מ. מהם "בני חורין שירדו מנכסיהם"?
- ת. אנשים שאינם משועבדים, היינו, שעומדים ברשות עצמם, אבל הפסידו את רכושם.
- מ. מהי כוונת המלה שבראשית דבריו: וכולן רואים אותם? עיינו ברש"י.
- ת. גם העשירים וגם העניים.
- מ. מי מפסיד בהשוואה זו של עשירים ועניים?
- ת. העשיר.
- מ. ומי אינו מפסיד בהשוואה זו של עשירים ועניים?
- ת. העני.
- מ. רש"י מסכם ומנמק את דעתו של ר' מאיר, ד"ה "כאלו ירדו" וכו'.
- ת. ואין שמין את העני לפי עניותו להקל ולא את העשיר לפי עושרו, שהרי אין לדמי בושתין סוף, אלא כולן שווין בכך.
- מ. מהו נימוקו של ר' מאיר ביחס לעשיר?
- ת. אם נעריך את בושתו של העשיר לפי עושרו, הרי אין סוף לדמי בושתו.
- מ. ומהו נימוקו של ר' מאיר ביחס לעני?
- ת. אין להקל בכבודו, ולכן גם לא בדמי בושתו, רק מפני שהוא עני.
- מ. קראו את דברי ר' מאיר: וכולן רואים אותם כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם שהם בני אברהם, יצחק ויעקב. יש כאן שתי מלים המתחילות ב"ש": שירדו, שהם. איך תתרגמו את שתי המלים האלו?
- ת. "שירדו" — אשר ירדו, שהם — מפני שהם.
- מ. המלה "מפני" מצביעה על סיבה או נימוק למשהו. לפני המלה "מפני" (שהם) — מפני שהם) נאמר, שאנו רואים בהם שתי תכונות: שהם בני חורין, ושירדו מנכסיהם. איזו תכונה מסביר המשפט "מפני שהם בני אברהם, יצחק ויעקב"?
- ת. ברור, שהוא מסביר, מדוע הם נחשבים לבני חורין.
- מ. הסבירו עכשיו: איזה כבוד נשאר לעני — וגם לעשיר שירד מנכסיו — לדעתו של ר' מאיר?

- ת. הכבוד שהוא בן חורין, מפני שהוא בן אברהם, יצחק ויעקב.
 מ. ובכבוד הזה שווים הם העניים והעשירים, ולכן שווים הם, לדעתו של ר' מאיר, גם דמי בושתם!
 נמחיש את דעתו של ר' מאיר ע"י תרשים.

דעתו של ר' מאיר:

נפנה אל דברי ר' יהודה. מהי דעתו?

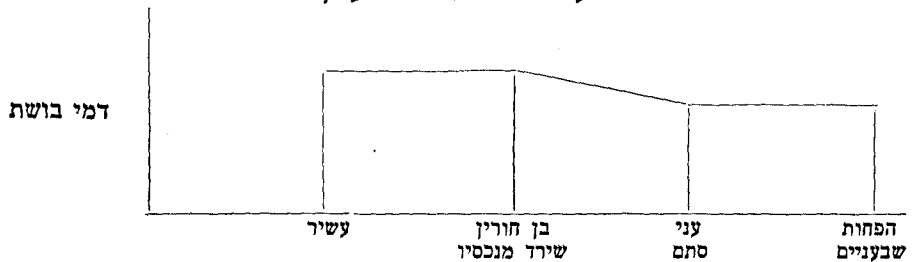
- ת. הגדול לפי גודלו והקטן לפי קוטנו.
 מ. למי הכוונה "גדול וקטן" בענין שלפנינו, בבושת?
 ת. הגדול בעושר, ולכן גם בכבוד, והקטן בעושר, ולכן גם בכבוד.
 מ. נמחיש את דעתו של ר' יהודה ע"י תרשים.

דעתו של ר' יהודה:

- מ. ומה אומר ר' שמעון?
 ת. עשירים — רואים אותם כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם, עניים — כפחותים שבהם.
 מ. מה יקבלו, איפוא, העשירים לפי ר' שמעון?
 ת. רק כבני חורין שירדו מנכסיהם.
 מ. והעניים?
 ת. רק כפחותים שבעניים.
 מ. האם זה לטובת המבייש או המתבייש? עיינו גם ברש"י, ד"ה "כפחותים שבהם".
 ת. לטובת המבייש, וכן אומר רש"י: פחותים שבעניים, להקל.
 נמחיש את דעתו של ר' שמעון ע"י תרשים.

דעתו של ר' שמעון:

- מ. נשווה עתה את דברי החכמים הנ"ל זה לזה. מה בין ר' יהודה לר"מ?
- ת. ר' מאיר משווה את כולם ביחס לתשלום בושת, ואילו ר' יהודה מחלק בין גדול וקטן.
- מ. יש ביניהם, איפוא, מחלוקת על העיקרון של התשלום, אם יהיה שווה — או שונה מאדם לאדם. לאיזו דעה משתי אלו דומה דעתו של ר"ש?
- ת. לדעתו של ר' יהודה, שגם הוא מבדיל בין גדול לקטן, ולא כר"מ שמשווה את כולם.
- מ. במה שונה דעתו של ר"ש מזו של ר' יהודה?
- ת. ר' יהודה קובע תשלום לכל אחד לפי בושתו, ואילו ר"ש מפחית את התשלום הן אצל העשירים והן אצל העניים, להקל.
- מ. נחזור עתה לשאלת הגמרא "מני מתניתין", מה אומרת משנתנו?
- ת. הכל לפי המבייש והמתבייש.
- מ. לדברי מי יש, איפוא, לדמות את דבריה?
- ת. לדברי ר' יהודה, ואף לדברי ר' שמעון.
- מ. נקרא עתה הלאה בגמרא "השתא) מני" . . . עד "בהדי הדדי נינהו".
- ת. (קורא ומבאר) עתה כמי (משנתנו)? אם ר"מ: משנתנו שנתה "הכל לפי המבייש והמתבייש" ור' מאיר (אומר) שכולם שווים הם.
- מ. מהו עיקר השוני בין משנתנו לבין דעתו של ר' מאיר?
- ת. לפי משנתנו משלמים לכל אדם דמי בושת בהתאם לכבודו, ואילו לפי ר"מ כולם שווים ביחס לתשלום.
- מ. מדוע לא תהא משנתנו כר' יהודה? קראו במשנה הבאה (פ"ו ע"ב) ואחר כך בגמרא עד "אין לו בושת".
- ת. (קורא ומבאר) ואם ר' יהודה: משנתנו שנתה — בהמשכה — המבייש את הסומא חייב, ואילו ר' יהודה אומר: סומא אין לו בושת.
- מ. האם יש הבדל בין דעת משנתנו בתשלום בושת לבין ר' יהודה בעיקרון התשלום?
- ת. לא.
- מ. במה, איפוא, ההבדל?
- ת. בדין העוסק בבושת סומא, משנתנו מחייבת לשלם דמי בושת ור"י פוטר.
- מ. לפיכך מגיעה הגמרא למסקנה: אלא לאו ר' שמעון. במה דומה דעתו לדעת משנתנו?
- ת. רבי שמעון מבדיל בין עשיר לעני, וזה מתאים למשנתנו "הכל לפי המבייש והמתבייש".
- מ. וכן אומר רש"י, ד"ה "אלא ר' שמעון": "דאיהו נמי לאו כי הדדי משוי להו". שאף הוא, ר"ש, אינו משווה את כולם יחד. אולם הגמרא מנסה לדחות את זה ולהעמיד את משנתנו כר' יהודה, קראו עד "יהבינן ליה", תרגמו ובארו.

- ת. אפילו תאמר ר' יהודה (משנתנו כר' יהודה), כי אמר ר' יהודה סומא אין לו בושת — לקחת ממנו, אבל לתת לו — נותנים לו.
- מ. אימתי אין לוקחין ממנו?
- ת. כשבייש אחרים — אין הוא משלם.
- מ. ואימתי נותנין לו?
- ת. כשביישוהו — משלמים לו.
- מ. האם זה מתאים למה שנאמר במשנתנו בדף פ"ו ע"א?
- ת. כן, שהרי המשנה שם אומרת: המבייש את הסומא חייב. קראו הלאה עד "ולא שנא הכי" והסבירו.
- ת. (קורא) והלא מכיון שנאמר בסיפא המבייש את הישן חייב, וישן שבייש פטור, ולא נאמר סומא שבייש פטור, משמע שלא שונה כך ולא שונה כך (שאינן הבדל ביניהם).
- (מסביר) מאחר שהסיפא מבדילה בין ישן שנתבייש לבין ישן שבייש ולא הבדילה כך בסומא, יש להסיק, שבסומא אין הבדל בין המתבייש למבייש, ובשניהם חייב.
- מ. ומהו הטעם שבדבר? מדוע בישן יש להבדיל בין זה לזה ובסומא אין להבדיל?
- ת. לפי שישן המבייש — אונס גמור הוא, ואילו סומא המבייש עושה זאת מדעת.
- מ. קראו את המסקנה.
- ת. אלא מחוורתא מתני' ר"ש היא — אלא ברור הדבר ומחזור שמשנתנו כר"ש.

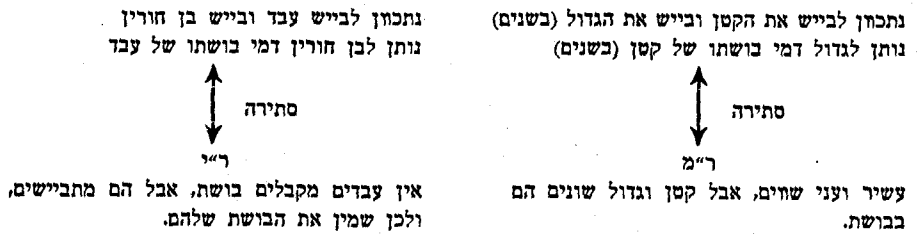
(3) חזרה על הקטע הראשון בעזרת תרשים על הלוח
נסכם את דברי הגמרא שלמדנו בעזרת תרשים על הלוח.

רישא: הכל לפי המבייש והמתבייש		
סיפא: המבייש את הסומא והמבייש את הישן חייב וישן שבייש — פטור		
ר' מאיר:	ר' יהודה:	ר' שמעון:
עשיר ועני שחים	הגדול לפי גודלו, הקטן לפי קוטנו	עשירים כבני חורין שירדו מנכסיהם, עניים כפחותים שבהם
בדמי בושת — סתירה לרישא.	התאמה לרישא	התאמה לרישא.
	סומא אין לו בושת — סתירה לסיפא	
	אולי סובר גם ר' יהודה שה- מבייש את הסומא חייב והוא פטור רק את הסומא שבייש?	
	— סתירה לסיפא ישן שבייש פטור, הא סומא שבייש — חייב.	

- (4) קריאת הקטע השני והסברתו ע"י התלמידים
- מ. הגמרא מביאה אחר כך ברייתא ומנסה לברר, מי הוא "בעליה" (מי הוא החכם ששנה אותה). קראו עד "מני" ובארו.
- ת. מי שנה לזה (לברייתא זו) ששנו חכמים: נתכוון לבייש את הקטן ובייש את הגדול. נותן לגדול דמי בושתו של קטן, לבייש את העבד ובייש בן חורין, נותן לבן חורין דמי בושתו של עבד.
- מ. מהו העיקר בדין זה?
- ת. שהמתכוון לבייש את א' ובייש את ב', שבושתו מרובה מזו של א' נותן לב' דמי בושתו של א' בלבד, מפני שהולכים אחר הכוונה.
- מ. נראה עתה, לדעתו של איזה חכם מתאימה ברייתא זו. קראו עד "בהדי הדדי נינהו".
- ת. מני — כמי (הברייתא), לא ר"מ ולא ר' יהודה ולא ר"ש, עלה בדעתך (לפרש) קטן — קטן בנכסים, גדול — גדול בנכסים, (וכן אומר הכתוב בשמואל ב' י"ט, ל"ג, כי איש גדול הוא מאד — עשיר). אם ר"מ, הלא אמר כולם כאחד (שווים).
- מ. כיצד קראנו לגדול בנכסים ולקטן בנכסים?
- ת. עשיר ועני.
- מ. ולפי ר"מ האם המבייש את העשיר ישלם יותר מאשר המבייש את העני?
- ת. לא, שניהם ישלמו באופן שווה, כי כולן רואין אותן כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם.
- מ. ומה אומרת הברייתא הזאת?
- ת. שנתנים לגדול (לעשיר) דמי בושתו של קטן (עני), כלומר שדמי בושתו של עשיר אינם שווים לדמי בושתו של עני.
- מ. מדוע לא תהא משנתנו כר' יהודה?
- קראו בגמרא את התשובה!
- ת. ואי ר' יהודה, הרי אמר אין לעבדים בושת: ואם ר' יהודה הוא (בעל הברייתא) הלא אמר שאין לעבדים בושת.
- מ. ומדוע, איפוא, לא תהא הברייתא כר"י?
- ת. כי הברייתא אומרת: נותן לבן חורין דמי בושתו של עבד, יוצא, איפוא, כי יש לעבדים בושת.
- מ. ומדוע לא תהא הברייתא כר' שמעון? קראו עד "פטור" ובארו.
- ת. ואם ר' שמעון, הלא אמר: נתכוון לבייש את זה ובייש את זה פטור.
- מ. מתי המבייש יהא חייב לפי ר' שמעון?
- ת. רק אם בייש את האדם שנתכוון לביישו, אבל אם נתכוון לראובן ובייש את שמעון פטור.
- מ. מהו הטעם של ר' שמעון? הגמרא עצמה מנמקת את דעתו. (קורא ומתרגם): כקטלא — כמו ברוצה, מה רוצה (אינו חייב) עד שיתכוון לו, שכתוב וא ר ב לו וקם עליו — עד שיתכוון לו (ראה רש"י סנהדרין, ע"ט ע"א, ד"ה "וארב לו") (שתחילה ארב לו ואחר כך קם להרגו), אף בושת ג"כ עד שיתכוון לו, שכתוב ושלחה ידה והחזיקה במי בשיו — עד שתתכוון לו. עתה נסכם את הניגוד בין הברייתא לשלושת התנאים. מה חידשה הברייתא?
- * גם תלמיד בינוני יוכל להבחין כאן, היכן מסתיימת התשובה, לפיכך אין צורך לומר לתלמידים עד היכן לקרוא.

- ת. נתכוון לבייש את הקטן ובייש את הגדול, נותן לו דמי בושתו של קטן.
 נתכוון לבייש את העבד ובייש בן-חורין, נותן לו דמי בושתו של עבד.
 מ. מדוע לא תהא הברייתא כר"מ?
 ת. כי אין ר"מ מבדיל בין קטן לגדול (— עני ועשיר), ודמי בושתם שווים.
 מ. מדוע לא תהא הברייתא כר"י?
 ת. כי ר"י סובר שאין לעבדים בושת, ומסיפא של הברייתא משמע שיש להם בושת.
 מ. ומדוע לא כר"ש?
 ת. כי ר"ש מחייב תשלום בושת רק כשהיתה הכוונה לאותו האיש שבויש, ואילו הברייתא מחייבת בתשלום גם ללא כוונה כזאת. (רושמים על הלוח ובמחברת).
 מ. הגמרא מצאה דרך ליישב את הברייתא כר' יהודה. כיצד? קראו מ"לעולם ר' יהודה" עד "שיימינן בהן".
 ת. (מתרגם) לעולם (באמת) ר' יהודה (בעל הברייתא), ומה שאמר ר' יהודה אין לעבדים בושת, זהו לתת להם, אבל לשום — שמין בהן.
 מ. עיינו ברש"י, ד"ה "שיימינן בהן".
 ת. בכמה יתרצה עבד זה ויעשו לו בושת זו, ואותה שומא יתן לבן חורין זה.
 מ. אין ר' יהודה סובר, שעבדים אינם מתביישים. הוא סובר רק, שאין משלמים להם דמי בושת, ומכיוון שהם מתביישים, אפשר להעריך, כמה היה עבד לוקה כדי להסכים שייבישו אותו, וסכום זה יינתן לבן חורין. מה נשיג ע"י סברה זו?
 ת. שייתכן שגם ר' יהודה סובר, שהמתכוון לבייש את העבד ובייש בן חורין — נותן לו דמי בושתו של עבד.
 מ. ואף כר' מאיר יוכל להעמיד את הברייתא. קראו הלאה עד "קטן ממש".
 ת. (מתרגם) ואם רצית לאמור (תרץ) תאמר אפילו (הברייתא) ר' מאיר; האם אתה סובר גדול — גדול בנכסים, קטן — קטן בנכסים? לא! גדול — גדול ממש, וקטן — קטן ממש.
 מ. מדוע תהא הברייתא כר' מאיר? מהי דעתו של ר' מאיר?
 ת. ר' מאיר סובר שאין הבדל בתשלומים לגדול בנכסים (לעשיר) ולקטן בנכסים (לעני), אבל אם נבאר שהכוונה לגדול ממש וקטן ממש — בזאת לא שמענו מר' מאיר שאין הבדל, ובוודאי גם הוא יודה שלקטן משלמים פחות מאשר לגדול. עוד פרט אחרון מבררת הגמרא. קראו הלאה עד המשנה.
 ת. (קורא) וקטן בר בושת הוא? כלום קטן יש לו בושת?
 מ. ומהי התשובה?
 ת. אין (כן), כמו שאמר רב פפא, שמביישים אותן ומתבייש, כאן ג"כ שמביישים אותן ומתבייש.
 מ. היכן אמר זאת רב פפא? עיינו ברש"י.
 ת. לקמן (לפנינו), זה כתוב בעמוד ב'.
 מ. איך אפשר לקבוע שהקטן כבר מתבייש? עיינו ברש"י, ד"ה "דמכלמו ליה ומיכלם".
 ת. שמזכירין לו בושת ומכלימין אותו בה — מצטער.

מ. נסכם עתה את שתי התשובות ונרשום על הלוח.

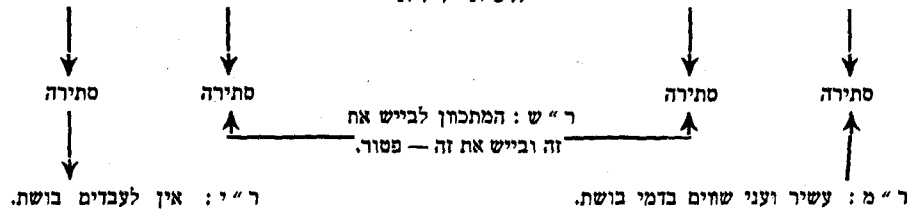

(5) חזרה על הקטע השני בעזרת תרשים על הלוח
נמחיש בעזרת התרשים הבא את דברי הגמרא בקטע השני של סוגיתנו.

הברייתא

הסתירות

יישוב הסתירות בין הברייתא לבין:

<p>ר"י: אין לעבדים בושת — לשלם להם, אבל יש לעבדים בושת — הם מתביישים, ואפשר להעריך (לשום), כמה כסף יקח העבד כדי שיסכים שיביישוהו.</p>	<p>ר"מ: קטן — קטן ממש, גדול — גדול ממש. וקטן בר בושת הוא? כן, אם מתבייש כאשר מזכירים לו דבר הגורם לו בושה.</p>
---	--

(6) **שאלות ועבודות**

1. הסבר ע"י תרשים את תוכן שלוש הדעות שבברייתא בדבר תשלום דמי בושת. וענה על השאלות הבאות:
 - (א) לאיזו משלוש הדעות מתאימה דעת משנתנו?
 - (ב) איזו דעה משלוש הדעות מתנגדת לדעת המשנה?

לחזרה שנייה, כאשר החומר יהא מובן לרוב הכיתה, אפשר לנסח את השאלות בצורה הבאה:

 - (א) עני שנתבייש, באיזה חכם היה בוחר כבשופט?
 - (ב) עשיר שנתבייש, באיזה חכם היה בוחר כבשופט?
 - (ג) אדם שבייש את העני, באיזה חכם היה בוחר כבשופט?

וכן סומא שבייש או שנתבייש, המבייש עבד וכו'.
2. מפני מה לא תהא משנתנו כר' יהודה?

3. ביחס לאיזה עיקרון שווה דעת המשנה לדעת ר"ש ?
4. כיצד נסתה הגמרא ליישב את המשנה כר"י (בקטע המתחיל "אפילו תימא ר"י) ?
5. איך הוכיחה הגמרא שמשנתנו סוברת, שסומא לא רק שאינו משלם, אלא אף אינו מקבל בושת ?
6. מה מחדשת הברייתא "ת"ר נתכוון לבייש" וכו' ?
7. כיצד בארה הגמרא קטן וגדול בברייתא הנ"ל בהתחלה וכיצד בארה בסוף ?
8. מדוע נוה' לר' מאיר הביאור השני של הברייתא ?
9. מהי דעתו של ר' יהודה בבושת עבד ?
10. אימתי יעריכו בושתו של עבד אפילו לפי ר' יהודה ?
11. מפני מה אי אפשר להעמיד הברייתא כר' שמעון ?
12. הסבר את השאלה הפותחת במלים: "וקטן בר בושת הוא ?" ובאר גם את התשובה.
13. באר את המלים: השתא מני, אפילו תימא, והא מדקתני, מכלל דלא שנא הכי ולא שנא הכי, קא סלקא דעתך, עד דמינוין ליה, הכא נמי, בהדי הדדי נינהו, דמכלמו ליה ומיכלם.
14. כיצד תאמר בלשון הגמרא: כמי משנתנו ? כולם שווים הם, אין לו בושת לקחת ממנו אבל לתת נותנים לו, אלא ברור הדבר, מי שנה לזה (הדין), כמו רצחה, לתת אבל להעריך מעריכים להם, כלום סברת ? שמביישין אותו ומתבייש.
15. באר את ראשי התיבות: קס"ד, מ"ט, אב"א, ה"נ.